

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра цивільного процесу

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС НА ЗЛАМІ СТОЛІТЬ

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу

(м. Харків, 20–21 жовтня 2016 року)

За загальною редакцією професора К. В. Гусарова

Харків
«Право»
2016

УДК 347.9
ББК 67.310я431
Ц85

Ц85 **Цивільний процес на зламі століть : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю заснування каф. цив. процесу (м. Харків, 20–21 жовт. 2016 р.) / за заг. ред. К. В. Гусарова. – Х. : Право, 2016. – 164 с.**

ISBN 978-966-937-089-1

Тези доповідей учасників конференції присвячені 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, яка почала функціонувати як самостійний науковий підрозділ вищого навчального закладу 1 вересня 1966 р. на виконання наказу Міністра вищої та середньої спеціальної освіти УРСР № 262 від 27 квітня 1966 р. За півстолітню діяльність науковий колектив кафедри здійснив вагомий внесок у розвиток науки цивільного процесуального права як на теренах України, так і за її межами, брав активну участь у вдосконаленні цивільного процесуального законодавства, тим самим затвердивши свій науковий та професійно-практичний авторитет як впливової процесуальної цивілістичної наукової школи.

Для науковців, викладачів, студентів юридичних ВНЗ і всіх, хто цікавиться питаннями цивільного процесу.

УДК 347.9
ББК 67.310я431

ISBN 978-966-937-089-1

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2016
© Оформлення. Видавництво «Право», 2016

Література

1. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
2. Позовне провадження : монографія / В. В. Комаров, Д. Д. Луспенник, П. І. Радченко та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 552 с.
3. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути : монографія / В. В. Комаров, К. В. Гусаров, Н. Ю. Сакара та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2016. – 848 с.

Каламайко А. Ю.,

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Протягом півстоліття діяльності кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого пильна увага з боку її фахівців приділялась дослідженню інституту доказування у цивільному процесі (В. В. Комаров, К. В. Гусаров, В. Ю. Мамницький, В. І. Тертишніков та інші [1–4]). З урахуванням тематики цієї роботи слід наголосити, що одним з ключових питань доказування є інститут допустимості його засобів. В одній з фундаментальних робіт, присвячених основним інститутам цивільного процесуального права, допустимість розглядається як вимога до зовнішньої форми доказів, яка полягає в тому, що докази мають бути отримані з певних джерел та в певному порядку [5, с. 373–374].

Загальне правило допустимості засобів доказування передбачає, що суд має право досліджувати лише передбачені законом засоби доказування. Їх перелік, закріплений ч. 2 ст. 57 ЦПК України, включає в себе пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показання свідків, письмові докази, речові докази, зокрема звуко- і відеозаписи, висновки експертів. Зазначений перелік не містить згадки про сучасні електронні форми існування інформації, зокрема електронні документи, у зв'язку з чим виникає певна правозастосовна проблема – формально інформація в електронній формі не може бути використана в цивільному процесі, оскільки вона не передбачена в переліку засобів доказування, який, у свою чергу, не підлягає розширювальному тлумаченню. У зв'язку з цим перед сучасною процесуальною наукою постає питання пошуку шляхів для надання можливості використання електронних документів при розгляді та вирішенні цивільних справ.

Зазначена законодавча прогалина певний час компенсувалась на практиці за рахунок ч. 2 ст. 65 ЦПК України, яка передбачала, що магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, що мають значення для справи, необхідно розглядати як речові докази.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 р., допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну

форму. Зазначена норма нібито надає можливість використати електронний документ як допустимий засіб доказування при розгляді справи судом, хоча й не передбачає в якості якого саме засобу доказування – речового доказу, письмового доказу чи самотійного засобу доказування.

Крім того, врегулювання суто процесуального питання допустимості доказів законом, що стосується матеріального права, виявляється дещо некоректним. На наш погляд, відтворення вказаної норми в ЦПК України дозволило б зробити правовий режим електронного документа більш зрозумілим та прозорим. У той же час її відсутність в ЦПК України, незважаючи на те, що останній був прийнятий пізніше за Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», є принаймні дивною.

Певні сподівання стосовно врегулювання прогалин покладались на Закон України «Про електронну комерцію», який було прийнято 3 вересня 2015 р. Хоча цей закон більшою мірою врегулював прогалини щодо використання електронних документів, які існували в матеріальному праві, окремі процесуальні питання також було в ньому висвітлено.

Питання використання електронних доказів у судовому розгляді стосується ч. 13 ст. 11 вказаного Закону. В зазначеній нормі встановлюється можливість подання електронних документів (повідомлень) як доказів. Крім того, абз. 2 ч. 13 ст. 11 вказаного Закону вперше вирішено питання про правовий режим електронних документів – їх пропонується вважати письмовими доказами, так само як і паперові копії таких повідомлень.

Схожий правовий режим електронного документа запропонований і проектом Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України (щодо судової реформи)» [6]. Відповідно до ч. 6 ст. 64 Проекту, електронні документи, підписані електронним цифровим підписом, приймаються судом до розгляду як письмові докази. Документи, отримані за допомогою факсимільного, електронного чи інших аналогічних засобів зв'язку без електронного цифрового підпису, приймаються судом до розгляду як письмові докази у випадках і в порядку, які встановлені законом або договором. Таким чином, відповідно до останніх пропозицій щодо правового режиму електронного документа, за наявності електронного цифрового підпису або в окремих передбачених законом чи договором випадках, електронні документи можуть розглядатись як письмові докази. В той же час питання використання інших електронних документів залишається відкритим.

У цілому законодавець вирішив здійснити легалізацію використання електронних документів у цивільному процесі способом, який потребує найменше зусиль – визнати їх різновидом письмових засобів доказування. Варто зазначити, що такий підхід є більш прогресивним, ніж практика розгляду електронних документів різновидом речових доказів, оскільки більшою мірою враховує специфіку *змісту* електронних документів. В той же час жоден з розглянутих правових режимів електронних документів не враховує специфіку їх *форми*, так само як і не передбачає самотійної процедури або хоча б окремих особливостей дослідження документів у такій формі.

На наш погляд, найбільш ефективним, хоча й досить радикальним шляхом вправлення такої законодавчої прогалини є запровадження нового засобу доказування – електронних доказів, які будуть охоплювати як електронні документи, так і по-

відомлення, звуко- та відеозаписи, а також будь-яку іншу інформацію, яка створена та збережена в електронній формі.

З метою врахування усіх особливостей як змісту, так і форми електронних доказів, пропонується закріпити в законодавстві окрему процедуру дослідження доказів в електронній формі, в залі судового засідання або в іншому приміщенні, спеціально підготовленому для цього, з використанням технічних та програмних засобів, а за необхідності залучати до проведення таких дій спеціаліста. При цьому обов'язковим є відображення у журналі судового засідання особливостей оголошуваних матеріалів із зазначенням часу огляду.

Такий правовий режим дозволить не тільки ефективно використовувати в доказовій діяльності електронні документи, але й створить підґрунтя для використання інших доказів в електронній формі.

Література

1. Комаров В. В. Доказування та докази в цивільному судочинстві : текст лекцій / В. В. Комаров ; Укр. юрид. акад. – Х. : Укр. юрид. акад., 1991. – 36 с.
2. Гусаров К. В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядках : монографія / К. В. Гусаров. – Х. : Право, 2010. – 352 с.
3. Мамницький В. Ю. Принцип змагальності у цивільному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / В. Ю. Мамницький ; Нац. юрид. акад. України. – Х. : [б. в.], 1995. – 14 с.
4. Тертишніков В. І. Докази як інструмент судового доказування у цивільному судочинстві / В. І. Тертишніков // Право України. – 2011. – № 10. – С. 77–88.
5. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути : монографія / за ред. В. В. Комарова ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2016. – 848 с.
6. Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України (щодо судової реформи) [Електронний ресурс] : Проект Закону України / Рада з питань судової реформи. – Режим доступу: <http://jrc.org.ua/upload/steps/4bdb30572972eec7a7c7d9f9f263b61d.pdf>.

Коротенко Т. Ф.,

*здобувач кафедри цивільного та трудового права
Київського університету права Національної академії наук України*

ПРОЦЕДУРА ВРУЧЕННЯ СУДОВИХ ТА ПОЗАСУДОВИХ ДОКУМЕНТІВ ЗА КОРДОНОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: УДОСКОНАЛЕННЯ У СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У ході реалізації Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС з 1 січня 2016 року очікується поширення економічних відносин між українськими й європейськими громадянами та юридичними особами. З огляду на це, важливого значення набуває необхідність забезпечити ефективний захист прав учасників таких відносин. Розгляд справ у порядку цивільного судочинства є одним з найбільш поширених форм за-